

Darko: Mirë se vini në podcast-in e parë, “Gjuha ime, e drejta ime”. Organizata joqeveritare AKTIV ka filluar një iniciativë për ndryshimin e neneve të Ligjit për Përdorimin e Gjuhëve. Me ne sot është Ognjen Gogiq nga organizata joqeveritare AKTIV. Mirë se vini, Ognjen.

Ognjen: Ju faleminderit dhe faleminderit për mikpritjen.

Darko: Pra, mund ta fillojmë këtë bisedë me pyetjen pse keni filluar një iniciativë të tillë.

Ognjen: Kështu, nëse më lejoni, do të filloja nga fillimi. Pra, siç shumë prej neve e dinë, por shumë edhe nuk e dinë, në Kosovë, sipas Kushtetutës dhe Ligjit për Përdorimin e Gjuhëve, ekziston diçka që quhet dygjuhësi zyrtare ose institucionale. Kjo do të thotë që gjuha shqipe dhe serbe janë plotësisht të barabarta si gjuhë zyrtare që përdoren në mënyrë të barabartë në të gjitha institucionet në Kosovë, si në nivelin qendror ashtu edhe në atë lokal. Kjo në të vërtetë do të thotë që sa herë që institucionet komunikojnë me publikun e gjerë dhe nxjerrin akte ligjore, dokumente, njoftime, ato duhet të jenë në dispozicion në të dy gjuhët në të njëjtën kohë.

Darko: A ndodh kështu?

Ognjen: Pikërisht deri tek kjo dua të arrij. Përveç këtij aspekti, ka edhe të tjerë. Kjo do të thotë, kur institucionet komunikojnë me individë, gjuha e përdorur nga ai qytetar duhet të konsiderohet gjuhë e procedurës. Në fakt, nuk është kështu. Jam i sigurt se të gjithë ata që na dëgjojnë mund të japin shembuj të panumërt nga jeta e tyre, kur janë ballafaquar me situatën ku ju duhej përkthimi për të ushtruar të drejtën e tyre, por pa e pasur atë.

Darko: A janë të vetëdijshëm ata njerëz që kanë shembuj të panumërt për faktin se kanë disa të drejta ligjore që nuk respektohen?

Ognjen: Përgjigja në këtë pyetje është se një pjesë e bashkëqytetarëve tanë nga komuniteti serb dhe komunitetet e tjera janë të vetëdijshëm për këtë. Pjesa e tjetër është më pak e njohur me këtë. E përbashkëta e të gjithëve është se askush, në fakt, as nuk po përpiqet të luftojë për të drejtën e vet. Sepse edhe nëse e dinë që ekziston Ligji për Përdorimin e Gjuhëve, ata tashmë nga përvoja e dinë se ai në praktikë për ta nuk do të thotë asgjë. Ky problem është theksuar veçanërisht në vitet e fundit me integrimin në rritje të serbëve në sistemin e Kosovës dhe, mbi të gjitha, me përfundimin e integritetit të gjyqësorit. Këtu janë shfaqur të gjitha mangësitë e këtij ligji, të cilit askush nuk i referohet më. Ajo që kemi dëgjuar nga vetë njerëzit, por edhe nga avokatët, është se askush, kur përballlet me situatën që i mohohet përkthimi, pra askush nuk i referohet më atij ligji sepse nuk ka nevojë. Nuk ka kuptim ta bëjnë atë sepse nuk do të jetë në gjendje ta ushtroj atë të drejtë. Dhe kjo, në të vërtetë është përgjigja në këtë pyetje me të cilën kemi filluar. Kjo tregon se ky ligj ka përmbushur qëllimin e tij dhe ka ardhur koha për ta ndryshuar.

Ai, të jemi të qartë, kishte një rol shumë të rëndësishëm. Vendosi atë sistem të dygjuhësisë dhe i përcaktoi ato të drejta themelore. Por doli se, 14-15 vjet pasi u miratua, ka mangësi që duhet të ndryshojnë.

Darko: Konkretisht, pse qytetarët nuk janë në dijeni që mund të ushtrojnë të drejtat e tyre me një ligj të tillë siç është ky? Kur dikush shkon në një institucion dhe e drejta e tij për gjuhën serbe shkelet rëndë, pse nuk parashtron ankesë, pse nuk reagon ndaj dukurive të tilla?

Ognjen: Kjo është pyetja që duhet t'u kërkojmë qytetarëve të përgjigjen. Ajo që mund të them nga përvoja përmes punës me njerëz është pikërisht ajo që thashë, nuk e shohin qëllimin e kësaj. Në fakt, është shumë më e lehtë për ta, për shembull, të marrin një dokument që u jepet atyre, edhe pse është në shqip, të

kërkojnë nga dikush që t'ua përkthejë atyre, t'u tregoj se çfarë thuhet dhe të vazhdojnë të kryejnë punë. Kështu, shohin se do të komplikonin në mënyrë të panevojshme ushtrimin e një të drejte për veten e tyre dhe se nëse do të ankoheshin tani, mund të krijonin vetvetes problem më vonë. Dhe kështu heqin dorë nga kjo. Dhe kemi arritur deri tek kjo.

Darko: A është kjo vërtet arsyeja?

Ognjen: Kjo është arsyeja. Pikërisht. Të them se, kemi dy arsye. Njëra është të fillojmë një storje mbi këtë temë. Ajo që duam me propozimin e këtyre ndryshimeve në ligj është hapja e një dialogu rreth tij dhe vënja në pah e problemeve. Nga ana tjetër, duam të ofrojmë disa zgjidhje konkrete, se si disa nga këto probleme mund të zgjidhen ligjërisht.

Darko: Ju propozuat ndryshime në pesë nene të ligjit, nëse e kam kuptuar mirë dokumentin që pashë gjatë përgatitjes për këtë podcast. Çfarë do të sjellin ndryshimet e reja në ato pesë nene?

Ognjen: Siç thashë, ai ligj kishte rëndësinë e tij, kishte një qëllim, por i shteroi mundësitë që kishte për të siguruar respektimin e të drejtave gjuhësore në Kosovë. Ajo që kemi vërejtur në praktikë është se tek institucionet ekziston qëndrimi se gjuha serbe trajtohet si një opsion. Sikur, në disa situata, mund të siguron përkthimin, me një vonesë, e që nuk do të thotë se është i një cilësie të lartë. Pra, më shumë është një përdorim simbolik i gjuhës serbe në institucione. Duhet të them se analizat tona tregojnë se kjo është pasojë e boshllëqeve ligjore që ekzistojnë në atë ligj. Ky ligj në të vërtetë nuk është mjaft i saktë në lidhje me detyrimet që kanë institucionet kur bëhet fjalë për përdorimin e gjuhëve zyrtare. Ajo që duam është ta përcaktojmë në mënyrë më të qëndrueshme. Ne sugjerojmë që kjo të përcaktohet në mënyrë të definuar përmes ligjit në mënyrë që askush të mos e konsiderojë atë si një opsion dhe që mund të bëhet, por që është një detyrim që institucionet kanë ndaj qytetarëve dhe që qytetarët të jenë ata që zgjedhin, në çdo situatë, cila nga dy gjuhët zyrtare do të jetë gjuha e procedurës.

Darko: Edhe nëse kjo iniciativë ka sukses, në mënyrë që këto nene të ligjit të ndryshohen dhe ligji të miratohet nga autoritetet, në të kaluarën kemi pasur situata kur detyrimi i institucioneve nuk është respektuar. Çfarë do të garantojë respektimin dhe zbatimin e Ligjit për Përdorimin e Gjuhëve nëse ky ligj ndryshohet dhe nëse propozimet tuaja dhe kjo iniciativë kanë sukses?

Ognjen: Unë do thosha se ajo që është e qartë, dhe e njohur për të gjithë ne, është se të drejtat gjuhësore po shkelen. Pyetja është nëse ligji po shkelet. Ka mendime të ndryshme këtu dhe ky është në të vërtetë problemi, sepse len hapësirë për interpretime. Do të jap një shembull. Ligji shpesh thotë që institucionet duhet të paraqesin një dokument në cilën do gjuhë zyrtare. Atëherë ata mendojnë se mund të zgjedhin se cila do të jetë ajo gjuhë, dhe natyrisht zakonisht është gjuha shqipe. Pastaj ju më vonë ankoheni, kërkonin një përkthim dhe do e merrni brenda një periudhe të caktuar kohore. Tani ajo nga e cila kemi filluar, është një situatë që jam i sigurt se të gjithë e kanë provuar. Kjo është, ju merrni një dokument dhe keni një afat për një ankesë, e cila zgjat aq ditë sa zgjat. E merrni në shqip dhe më pas i kërkonin institucionit një përkthim në serbisht i cili arrin tek ju, por pasi të kalojë ai afat.

Ajo që kjo iniciativë dëshiron të arrijë është mbyllja e këtyre boshllëqeve. Kjo mund të tingëllojë pak më e komplikuar dhe abstrakte, por do të përpiqem ta thjeshtoj. Thelbi i këtij propozimi është që gjuha që përdorni automatikisht, me ligj, të konsiderohet gjuha e procedurës. Kjo pastaj do të thotë që sa herë që ndonjë institucion zhvillon një procedurë, ku palë është pjesëtari i komunitetit serb ose i një komuniteti tjetër që gjithashtu më shumë përdor gjuhën serbe, ai duhet të konsiderojë serbishten si gjuhën e

procedurës. Kjo do të thotë që procesi nuk mund të vazhdojë derisa, për shembull, në gjykatë të sigurohet gjykatësi që kupton serbisht. Në komunë, institucione, ministri, ju në fillim duhet të sillni një zyrtar që flet serbisht. Atëherë të gjitha dokumentet që lëshohen duhet të jenë në gjuhën serbe. Nëse kjo nuk ndodh, atëherë këto veprime janë të pavlefshme. Atëherë ne mundemi, nëse ata reagojnë, të anulojmë me lehtësi konkurset, ftesat, të kthejmë procedurat gjyqësore në fillim, etj. Cilën letër e luajmë, do të kushtëzojë rrjedhën e mëtejshme të procedurës. Pra, që faza e parë e procedurës është përcaktimi i gjuhës dhe që të gjitha fazat e tjera pasojnë pas kësaj. Nëse jo, atëherë kthemi në fillim. Ajo që unë mendoj është se do të jetë më e lehtë për ata të respektojnë të drejtat gjuhësore në fillim, sesa për shembull, për ne që më vonë të anulojmë konkurset e tyre.

Darko: Me siguri do të diskutojmë për këtë edhe më në detaje dhe më gjerësisht në podcast-in e ardhshëm. Do të kthehesha tek jeta, sepse kjo histori është pjesë e jetës në Kosovë. A keni menduar se midis komuniteteve ekziston një rezistencë kur bëhet fjalë për gjuhën e palës tjetër? Konkretisht, një pjesë e komunitetit shumicë ka rezistencë ndaj gjuhës serbe dhe një pjesë e komunitetit serb ka rezistencë ndaj gjuhës shqipe, mësimit të gjuhës dhe respektimit në institucione. Si janë gjërat në lidhje me këtë? A do të hasë ajo pjesë e komunitetit shumicë në mirëkuptim për një propozim të tillë?

Ognjen: Po, ky është një problem objektiv. Por siç e thatë, është një pjesë, pra jo të gjitha komunitetet, kur flas për shumicën. Këtu kemi disa përgjigje. Së pari, kjo nuk ka të bëjë me favorizimin e gjuhës serbe. Kjo në të vërtetë është e kundërta. Ne dimë për shembuj të pjesëtarëve të komunitetit shqiptar që jetojnë në komuna me shumicë serbe që gjithashtu kanë probleme në ato komuna. Kështu që kjo vlen edhe për ta. Sidoqoftë, ajo që është e rëndësishme është që të gjithë ne duhet ta shohim këtë jo si çështje e marrëdhënieve ndëretnike, por mbi të gjitha si çështje e sundimit të ligjit dhe si çështje e cilësisë së institucioneve.

Darko: Sa më funksionale do të jenë nëse miratohen nenet që propozuat?

Ognjen: Në atë mënyrë, do të jetë e mundur për të gjithë, pa këto probleme të gjuhës për të cilat biseduam, të ushtrojnë të drejtat e tyre dhe që ato shërbime që ofrojnë të gjitha institucionet të jenë më të adaptuara, më të qasshme për çdo individ në Kosovë. Kështu që secili person mund të zgjedhë gjuhën në të cilën një punë para një organi publik kryhet, dhe kështu ta lëmë atë mënjane pastaj të merremi me thelbin. Pra, kjo në fakt duhet ta lehtësojë qasjen në shërbime për të gjithë. Në atë kuptim, është e vërtetë siç thatë që një pjesë e komunitetit shumicë ka rezistencë, ashtu si një pjesë e komunitetit serb ka rezistencë ndaj shqipes, por është gjithashtu një fakt që një pjesë e komunitetit shumicë mbështet përdorimin dhe lehtëson përdorimin e gjuhës serbe. Edhe ky nivel i arritur i përdorimit të gjuhës serbe ekziston falë shumë shqiptarëve, posaçërisht brezit të vjetër, të cilët flasin serbisht në mënyrë të përsosur dhe me kënaqësi e përdorin atë për të ndihmuar bashkëqytetarët e tyre.

Darko: Nëse e kuptova saktë, a do të thotë kjo se komuniteti shqiptar në qytetet me shumicë serbe do të ketë të njëjtën të drejtë dhe institucionet do të duhet të respektojnë Ligjin për Përdorimin e Gjuhëve, ashtu si serbishtja do të duhet të respektohet në qytetet me shumicë shqiptare?

Ognjen: Po. Kjo do të thotë që gjuha e përdorur përcaktohet kryesisht në bazë të gjuhës së përdorur nga pala, cila është më e përshtatshme për palën. Kjo vlen edhe për komunitetet e tjera. Situata është e tillë që me legjislacionin, në nivelin qendror gjuhët zyrtare janë serbe dhe shqipe, dhe në nivelin lokal gjuhët zyrtare ose në përdorim zyrtar mund të jenë gjuhët e komuniteteve. Në nivelin lokal, kjo do të thotë gjithashtu se nëse kemi një palë që është boshnjake, automatikisht çdo procedurë duhet të zhvillohet në

gjuhën boshnjake. Në nivelin qendror, duhet të themi edhe këtë, se ka komunitete, siç është komuniteti goran, dhe një pjesë e boshnjakëve dhe një pjesë e romëve, të cilët gjithashtu mbështeten më shumë në gjuhën serbe, sepse në nivelin qendror, siç thamë, ekzistojnë vetëm gjuha serbe dhe shqipe. Pra, kjo në të vërtetë ka të bëjë me të gjithë në Kosovë.

Darko: Kjo me të vërtetë është një iniciativë e rëndësishme që ju keni ndërmarrë. A e keni mbështetjen nga institucionet ndërkombëtare dhe vendore?

Ognjen: Gjatë verës, kur e kemi bërë propozimin kemi pasur disa tryeza të rrumbullakëta ku kemi mirëpritur anëtarë të organizatave të tjera joqeveritare, institucioneve, bashkësisë ndërkombëtare. Kështu që patëm mundësinë për të diskutuar ato propozime. Kemi marrë komente të cilat i kemi përfshirë. Jemi shumë të hapur për sugjerime. Nëse institucionet marrin përsipër propozimin tonë, atëherë krijohet një hapësirë më e gjerë për diskutime se si duhet të rregullohet. Ajo që dua të them është se për këtë kemi marrë mbështetje nga komuniteti serb, dhe nga organizatat joqeveritare. Ankesa e tyre e vetme ishte se ata mendojnë se duhet të zgjerohet edhe më shumë. Pra, nenet e tjera të ligjit duhet të ndryshohen, në mënyrë që të ketë shumë hapësirë, që është e vërtetë, por kjo tashmë është një punë për institucione. Kur bëhet fjalë për bashkësinë ndërkombëtare, deri më tani ajo ka qenë pak më e përmbajtur. Duket se dëshirojnë t'ua lënë akterëve lokalë që të arrijnë një marrëveshje dhe të rregullojnë vetë se si mendojnë. Por duhet thënë se Kosova mori shumë kredi ndërkombëtarisht, shumë mbështetje për shkak të dygjuhësisë së shpallur dhe se shumë ndihma të donatorëve erdhën në Kosovë për shkak të kësaj, kurse gjërat nuk po funksionojnë siç duhet. Ajo që duam është që në një farë mënyre ta qartësojmë, të pyesim ambasadat dhe organizatat ndërkombëtare se çfarë mendojnë për këtë, nëse janë të kënaqur me nivelin e respektimit të të drejtave gjuhësore, çfarë mendojnë për propozimin tonë, nëse mendojnë se është i mirë, le ta thonë, mirëpo ne duam të dëgjojmë atë që të gjithë kanë për të thënë.

Darko: A prisni një përgjigje të tillë?

Ognjen: Deri më tani, ata po përpiqen të jenë diplomatik, siç edhe janë. Nuk e mohojnë se ka probleme, por është e konvencionale për shumëkënd që me inerci, me një rezistencë më të vogël, të mbetet kështu. Por duam t'i pyesim ata. A mendoni se kjo i plotëson standardet që prisni dhe për të cilat keni alokuar burime financiare.

Darko: A prisni që ata të thonë: okej, ligji nuk është i mirë, duhet të ndryshojë; ose të thonë: okej, ne jemi për respektim të ligjit dhe të drejtave të të gjithëve; siç edhe më parë?

Ognjen: Ajo që unë mund të shoh deri më tani është që përparësia i jepet dakordimit midis komuniteteve në Kosovë. Për çfarëdo që komunitetet bien dakord, ata do ta mbështesin atë. Por e vërteta është se raporti i atyre organizatave ndërkombëtare tregon gjithashtu për probleme. Ajo që ne presim prej tyre është të paktën të jenë të qëndrueshëm, të qëndrojnë prapa asaj që ata vetë thonë, dhe kjo është se ka shkelje serioze të të drejtave gjuhësore.

Darko: Në periudhën e ardhshme, do të kemi një qeveri të re në Kosovë. Jemi para zgjedhjeve, para procesit zgjedhor. Çfarë prisni nga Qeveria e re në lidhje me këtë?

Ognjen: Ne presim, domethënë, ne synojmë, kur zgjedhjet të mbarojnë, kur të konstituohet Kuvendi dhe të formohet Qeveria, t'ua dërgojmë këtë propozim të gjithë atyre, domethënë të gjithë atyre që janë përkrahës të autorizuar të ligjit. Këta janë deputetët, është Qeveria, është Presidenti kur të zgjidhet. Ne do t'ia adresojmë këtë të gjithëve dhe do t'i ftojme të diskutojnë mbi këtë temë. Ajo që më së paku presim

është të diskutohet për të, sepse gjuha është ndoshta një çështje kryesore kur bëhet fjalë për pozitën dhe mirëqenien e komunitetit serb në Kosovë. Pra, më e pakta që presim është të bisedojmë. Por qëllimi ynë, dhe ajo që ne do të dëshironim të shihnim, është që disa prej tyre, qoftë deputetë, qoftë Qeveria apo Presidenti, ta miratojnë këtë si propozimin e tyre dhe ta dërgojnë në Kuvend dhe, natyrisht, ta finalizojnë atë, të japin sugjerimet e tyre, për ta zgjeruar nëse është e nevojshme, por që ky propozim të arrijë në Kuvend dhe pastaj që Kuvendi të votojë më vonë.

Darko: Dhe së fundmi, duhet të t'ju pyes, gjuha ime, e drejta ime, sa flitet lirshëm në gjuhën serbe sot në Kosovë?

Ognjen: Pyetjen më të vështirë e keni lënë për fund. Mendoj se këtu duhet t'i ndajmë dy gjëra, dy aspekte. Njëri është përdorimi juaj privat në jetën e përditshme me miqtë, familjen. Kjo është diçka për të cilën duhet të pyesim bashkëqytetarët tanë më shumë. Mendoj se ata janë më kompetent të flasin për këtë sesa unë, deri në çfarë mase ata ndihen të sigurt, të sigurt për të përdorur gjuhën serbe, kur të duan, në jetën e përditshme. Një aspekt tjetër, për të cilin mund të flas më shumë, është shkalla në të cilën institucionet respektojnë detyrimin e tyre për të komunikuar me ju në gjuhën serbe. Mund të them se ka shumë punë dhe ka shumë hapësirë për përmirësim. Gjërat nuk janë siç duhet të jenë dhe pikërisht për këtë shërben, kjo iniciativë për ndryshime në Ligjin për Përdorimin e Gjuhëve shërben gjithashtu për të përmirësuar këtë situatë.

Darko: A është gjuha ime e drejta ime?

Ognjen: Kjo është e drejta juaj fundamentale, themelore që prekë të gjitha të drejtat tuaja të tjera dhe është diçka që absolutisht të gjithë duhet ta respektojnë.

Darko: Ky ishte episodi i par nga dy episodet e serialit “Gjuha ime, e drejta ime”. Me ne ishte Ognjen Gogiq nga AKTIV-i. Faleminderit Ognjen, për këtë bisedë.

Ognjen: Faleminderit për bisedën dhe mikpritjen.

Darko: Në vijim, natyrisht, do të merremi më specifikisht me nenet e propozuar nga AKTIV-i kur bëhet fjalë për Ligjin për Përdorimin e Gjuhëve në Kosovë.

Ognjen: Me kënaqësi.

Darko: Mirë mbetshi.